

MESURA DE GOVERN

PLA DIRECTOR DEL PARC DE MONTJUÏC

1.-PLA DIRECTOR DE MONTJUÏC

El **Pla Director** del Parc de Montjuïc és un pas més per a aconseguir que Montjuïc sigui un lloc utilitzat i viscut pels ciutadans, potenciant el seu caràcter de parc —és a dir, de natura— enriquit per un seguit d'equipaments culturals i esportius de primer ordre.

Aquest objectiu requereix d'un procés de reflexió que estableixi una visió global de la muntanya, en la qual les diferents peces —ja existents o de futura creació— s'articulin en un **sistema coherent**. Montjuïc ha de tenir una vida nova, que implica un tractament del tot diferent a l'actual. Si avui Montjuïc és un lloc on els ciutadans hi van amb un objectiu concret (la visita a un museu, la pràctica de l'esport en un espai definit, etc.) en el futur, Montjuïc ha de ser ell mateix l'objectiu, és a dir, cal que recuperi el seu paper com a **lloc d'esbarjo**, però amb les exigències de contingut i de qualitat pròpies del segle XXI.

L'element unificador —i per tant definidor— de Montjuïc és el verd. Es tracta però d'un verd **urbà, humanitzat**, en contrast amb l'altra frontera de la ciutat, Collserola, que presenta un sistema natural. Montjuïc és natura amb un plus d'equipament i oferta cultural. Per tal que el verd jugui aquest paper d'aglutinador, cal repensar la seva continuïtat, amb la creació de nous jardins i la restauració i redefinició si convé dels actuals. I cal pensar sobretot la mobilitat interior de la muntanya, amb itineraris ben organitzats i mitjans de transport alternatius.

2.- LA NOVA ARTICULACIÓ DEL FUTUR DE MONTJUÏC

CRITERIS DEL PLA DIRECTOR DE MONTJUÏC

Diagnosi:

Aquest document exposa els criteris principals per a les intervencions a la muntanya de Montjuïc que defineixen el Pla Director. Els antecedents històrics entre Montjuïc i la ciutat i dels diferents processos de colonització de la muntanya que tanta importància han tingut, han estat objecte de nombrosos estudis als quals ens remetem, tot i tenint present que els diferents esdeveniments i usos de la muntanya en el passat han de tenir un cert reflex en les noves propostes d'intervenció.

La diagnosi dels diferents aspectes funcionals i morfològics de Montjuïc han portat a les següents consideracions:

- La singularitat geogràfica de la muntanya, única emergència en la plana que s'estén entre els dos rius, atorga a Montjuïc una importància cabdal com a fita i punt de referència de la ciutat. A la vegada, l'altura del penyal permet visuals privilegiades sobre Barcelona i el mar, un privilegi que cal també explotar.
- La mateixa singularitat geogràfica ha actuat de barrera en les connexions entre els barris de la ciutat situats a banda i banda de la muntanya. La important extensió de Barcelona cap al sud, i el creixement considerable dels municipis del Baix Llobregat han manifestat la clara insuficiència de les vies de connexió amb la ciutat central, limitades pràcticament a la Ronda del Litoral i la Gran Via, molt congestionades. La desprogramació del metro previst per sota la muntanya ha bloquejat una de les millors possibilitats de permeabilitzar aquesta barrera.
- L'accessibilitat a la muntanya és clarament insuficient. Per motius orogràfics la connexió de Montjuïc amb el port i el sector drassanes és reduïda i poc significativa en no obrir-se mai la projectada porta Forestier. La mateixa falta de significació i capacitat funcional es presenta a la porta del carrer del Foc i a l'entrada des de la Gran Via per la zona del Polvorí. L'accés més representatiu, el de l'av. Maria Cristina, es veu sovint bloquejat per la presència de la Fira, que converteix l'avinguda en un recinte.
- La falta de permeabilitat entre la muntanya i la ciutat es manifesta de manera especial en el contacte del Poble Sec amb el vessant est de Montjuïc, un vell problema mai resolt que ha portat a la pervivència

d'espais residuals i de barris límits sense estructura, com els de la Primavera i la Satalia. Un problema semblant presenta l'entrega del cementiri amb els teixits adjacents al passeig de la Zona Franca.

- L'ocupació de Montjuïc s'ha portat a terme a través d'un procés de suma de peces, generalment equipaments de ciutat de gran importància, molt diversos entre sí. Si bé aquest procés ha permès localitzar instal·lacions d'abast metropolità que no tenien cabuda en els teixits històrics, ha portat també diversos problemes: la indefinició d'usos; el caràcter clausurat i excloent de cada recinte; la falta d'espais intersticials suficientment potents per travar les diverses peces. Aquest procés ha tingut lloc especialment a les cotes baixes i mitjanes, i ha estat la conseqüència, de no disposar d'una visió global del paper de la muntanya, i de decisions projectuals a gran escala. Aquesta simple suma de recintes no ha permès per donar entitat prou potent a la muntanya.
- Tot i els inconvenients de la diversitat dels usos, el seu caràcter generalment relacionat amb el lleure i la cultura, –amb l'única però important excepció del cementiri– els ha fet especialment atractius pels ciutadans, de manera que ara, a diferència d'altres èpoques, la muntanya forma part de l'imaginari o la memòria col·lectiva dels barcelonins en sentit positiu i s'identifica amb el lloc de festa dels grans esdeveniments col·lectius.
- Desxifrar la morfologia del penyal és important per extreure'n algunes de les seves vocacions que influiran en les projectes futurs. Cal tenir present la clara dissimetria de la muntanya, amb pendents relativament suaus a nord i oest, una forma de difícil lectura a l'est, i un penya-segat donant front al mar. Aquesta constatació dibuixa una cresta que passa pel Castell i separa clarament el vessant sud que dóna al port, dels altres vessants. El gran contrast de pendents i el microclima també molt diferent suggereixen tractaments diferenciats pels dos sectors. Per bé que amb menys claredat, s'aprecien matisos i contrastos en la topografia dels vessants suaus que caldrà reintrepretar en clau orogràfica.

Criteris del Pla Director:

Els criteris que han de governar les noves intervencions a la muntanya parteixen d'una decisió prèvia sobre el paper que ha d'exercir Montjuïc en la metròpoli de Barcelona. Aquest paper ha de tenir en compte, per una banda, els processos que han portat a la colonització d'una part important del penyal, i per l'altra les vocacions que la seva posició estratègica i la seva geografia singular li atorguen. Cal, en qualsevol cas, una mirada nova que permeti repensar globalment els usos i l'ordenació de la muntanya, trencant la dinàmica d'intervencions puntuals autònomes. Si bé s'ha de reconèixer que moltes d'aquestes actuacions parcials han estat encertades en la rehabilitació de Montjuïc –com el conjunt d'operacions realitzades arran dels Jocs Olímpics– és el moment de solucionar l'efecte barrera en les connexions de la ciutat, de revisar el paper d'alguns equipaments, de resoldre els problemes d'estructura i de decidir el caràcter que han de tenir les intervencions a les cotes altes. Les potencialitats de la muntanya no s'han explorat en la seva totalitat, i actuacions com el desmantellament recent del Parc d'Atraccions ofereixen encara més possibilitats.

Els criteris principals d'intervenció s'estableixen en base a:

- Reforçar el caràcter singular, significatiu i potent de la muntanya que un tractament dispers no ha permès explotar. Cal pensar la muntanya com una unitat, encara que sigui desenvolupable per peces, en resposta a la potència geogràfica que suggereix la seva contundència i posició.
- Evitar l'efecte barrera entre la ciutat central i la Zona Franca i el Baix Llobregat que provoca la muntanya. Aquesta permeabilització s'ha de fer sense afectar la necessària preservació mediambiental de la muntanya.
- Projectar un doble sistema de recorreguts a l'interior de la muntanya, ben connectats amb els vials principals del perímetre de la ciutat: per una banda un sistema d'accessos, suport de transport públic, des de les portes de Montjuïc a les cotes mitjanes i altes. Cal utilitzar per a aquest sistema els vials actuals, que a les cotes baixes podrien admetre qualsevol tipus de trànsit, però a les cotes altes l'hauríem de limitar al transport públic poc contaminant; s'haurà d'estudiar la viabilitat de completar el sistema amb monorails elevats, funiculars o cadires. Per l'altra, un conjunt de recorreguts de vianants, que des del Castell enllacessin els diversos parcs i equipaments principals. En el mateix sentit, caldrà restaurar o reobrir els camins antics malmesos.
- La connexió d'aquest doble sistema amb els vials urbans requereix potenciar les portes principals d'accés: la monumental de l'av. Maria Cristina, que haurà de superar la incompatibilitat amb el caràcter de recinte

que té la Fira. La nova porta de Miramar, que ha de resoldre l'accés del sector drassanes-port a les cotes mitjanes a través d'una intervenció tan emblemàtica com ho va ser en el seu moment el projecte Forestier, tot i solucionant amb eficàcia els problemes funcionals de salvar la diferència de cotes, amb l'ús d'escales mecàniques i ascensors. La porta del Delta al carrer del Foc, que adquirirà notable importància quan es completi el segon recinte firal, i la porta Cerdà, que ha de donar accés a la muntanya pel carrer Minería.

- Un dels problemes més evidents de la permeabilitat entre la muntanya i la ciutat es manifesta en els espais de contacte entre els teixits perimetrals i els vessants, que són zones incertes i sovint residuals. Cal emprendre sobretot la solució de la connexió de Poble Sec amb la muntanya, amb la reordenació dels barris i equipaments de la Satàlia i la Primavera. Una altra qüestió a tractar són els límits del cementiri, que és un problema paisatgístic de primera magnitud si tenim en compte la seva presència dominant des del mar i els sectors de la Zona Franca. Un d'aquests límits –el mur que talla en vertical el vessant del Morrot– és especialment excloent; cal diluir aquesta barrera travant l'ordenació del cementiri amb el previst xerojardí i, en conseqüència, fer passar els murs horitzontals de pedra i els xiprers cap el xerojardí, a la vegada que poden introduir-se plantes cactàcies al cementiri.
- L'opció sobre els usos de la muntanya és fonamental. Donat per una banda el grau de consolidació de les cotes baixes i mitjanes, i de l'altra la vocació d'una intervenció més global i potent que suggereix la morfologia i posició del penyal, cal decidir-se per un equilibri d'usos: la vegetació massiva als cims, i l'acceptació del mosaic d'equipaments esportius i culturals que ocupen les cotes baixes i mitjanes. Aquesta acceptació és compatible amb una acció decidida de millora d'alguns equipaments i de permeabilització dels recintes, així com amb un tractament dels espais intermedis coherent amb la vegetació massiva de les cotes altes.
- La recuperació d'una idea global de la muntanya és possible encara en aquestes cotes i, com s'ha dit, en els intersticis del mosaic. El procés d'ocupació de la part alta no pot continuar sent la de recintes independents de les parts baixes. S'imposa una visió a gran escala que es concreti en un tractament de massa vegetal de bona dimensió i potència. La lectura de la forma del turó suggereix plantejar un únic gran jardí xeròfil al vessant del Morrot, continuació dels jardins Costa i Llobera, i un únic gran bosc als altres vessants, bosc que s'haurà d'infiltrar entre els intersticis dels recintes de les cotes mitjanes i baixes. La muntanya ha de tenir l'aparença d'una massa forestal contundent, si bé estudiada amb els matisos de les diferents espècies d'arbres, –poques i cenyides a una màquia mediterrània de característiques lleugerament diferents segons el microclima de cada

vessant–, que es vessa des del Castell pels pendents suaus cap a les cotes baixes. La decisió ha de ser el resultat d'un projecte de paisatge de notable magnitud basat en els criteris de potència, simplicitat i refinament en els matisos de colors i textures, especialment en les contrastos entre els arbres perennes dominants i algunes masses caducifòlies que podrien seguir determinades formes del relleu.

- El bosc i el jardí xeròfils són compatibles amb uns quants jardins temàtics enllaçats pels camins de vianants descendents. S'han de situar en els límits entre les cotes altes i les mitjanes i han de quedar infiltrats en el mateix bosc, de manera que no es perdi la seva continuïtat. Els jardins temàtics han de ser extensos: el jardí de les olors, el de les ombres, el dels colors o el jardí mineral han de tenir magnituds grans i, s'han de dotar d'uns mínims serveis. El Jardí Botànic s'ha d'estendre i quedar imbricat també en el bosc. Cal estudiar el caràcter interactiu i pedagògic que pot tenir aquest jardí, així com el dels Vivers. Donat el to clarament artificialitzat d'aquests jardins temàtics, serà necessari, per contrast, evitar aquest caràcter en la massa vegetal del bosc, tot i ser estudiadament projectat. En aquest sentit, és convenient limitar-hi la profusió de camins, les obres d'infraestructura, els serveis, el mobiliari o els cartells.
- Cal accentuar la singularitat del Castell. A més de ser el lloc culminant d'arribada del transport i de sortida dels camins de vianants, és necessari potenciar el seu paper d'observatori de la natura i del mar. S'hauria d'explorar també el possible ús que pot tenir com a museu interactiu.
- Un dels recorreguts específics de Montjuïc ha de ser el de la història de la muntanya. La redescoberta de les pedreres, dels túnels del polvorí, de restes arqueològiques, de les tombes jueves medievals, d'alguns equipaments insòlits, o fins i tot la visió, a través d'una falla, del gran dipòsit de runes, poden ser els episodis d'una passejada singular que ajudi a entendre algunes etapes de la llarga història de la muntanya.
- Totes aquestes propostes d'intervenció han de tenir en compte l'eficiència ecològica dels recursos invertits. En aquest sentit caldrà estudiar amb cura el cicle de l'aigua –aprofitament del freàtic, ús d'aigua regenerada, sistemes de reg eficaços, etc.– els sistemes energètics, els materials, la regeneració dels residus i el tractament dels contaminants. Aquest últim aspecte té una traducció important en el transport a la muntanya. L'eficàcia ecològica dels recursos és un aspecte de l'idea de sostenibilitat, que té una altra faceta en el manteniment o potenciació de la biodiversitat. El manteniment de la diversitat biològica d'algunes zones especialment riques de la muntanya i el detingut estudi del tipus de vegetació a plantar en funció dels microclimes, són alguns dels criteris de sostenibilitat que han d'incorporar les propostes d'intervenció.

- **L'articulació dels projectes a Montjuïc:**

Els criteris d'intervenció del Pla Director de Montjuïc indueixen intervencions diverses, de diferent dimensió i característiques, algunes de les quals poden fer-se de manera autònoma mentre que altres estan fortament relacionades. Si dividim els projectes segons aquest darrer punt de vista, podem distingir:

- Un projecte gran i global de les cotes altes que té també present les cotes mitjanes, resultat d'un concurs públic entre equips interdisciplinars, que doni solució integrada als següents temes: 1) Sistema d'accessos i transports públics des de les portes de la ciutat al Castell, i sistema de camins de vianants que enllacin el bosc, els jardins temàtics i els equipaments significatius. 2) Jardí xeròfil al vessant del Morrot, que caldrà integrar als jardins Costa i Llobera, i que ha de suavitzar el límit massa excloent del cementiri. 3) Massa forestal dels altres vessants de les cotes altes, infiltrant-se en els espais intermedis de les cotes mitjanes, projectada amb els criteris esmentats de simplicitat, potència i refinament. 4) Conjunt de jardins temàtics enllaçats pels recorreguts de vianants i integrats en la massa forestal del bosc. Aquests jardins podrien ser el de les ombres, el dels olors, el dels colors, el de l'aigua, el jardí mineral, el de plantes exòtiques, a més del jardí botànic. 5) Accentuació del caràcter singular del Castell, que ha d'assumir la funció d'observatori de la natura i s'ha de reestructurar parcialment per oferir un nou perfil, una imatge diferent. 6) El projecte ha d'incorporar el recorregut específic de redescoberta de diversos episodis de la història de la muntanya.
- Un conjunt d'intervencions parcials que, per la seva localització i caràcter, poden tractar-se autònomament sense entrar en contradicció entre ells ni amb el projecte integral de les cotes altes.

Alguns d'aquests projectes, tot i la seva relativa autonomia, són importants, com: 1) la resolució del contacte de Poble Sec amb el vessant est, amb la rehabilitació dels barris de la Satalia i Primavera. 2) La nova porta Forestier a Miramar. 3) La solució d'un transport públic lleuger per l'interior del Parc. 4) L'hotel a Miramar.

Altres intervencions són més puntuals, i cal entendre-les com a preparacions de la solució integral de Montjuïc o com petites restauracions autònomes que no interfereixen en aquesta solució.

3.- LA GERÈNCIA DEL PLA DIRECTOR DE MONTJUÏC

L'Ajuntament de Barcelona, amb l'objectiu de tirar endavant el Pla Director de Montjuïc, ha creat una Gerència específica que treballarà en quatre eixos principals:

- ◆ **El desenvolupament del Pla Director de Montjuïc.**
- ◆ **Elaboració d'un pla de promoció i ús del conjunt del parc.**
- ◆ **Establir una línia de comunicació i informació continuada.**
Creació d'un *news-letter*, adreçat als ciutadans i als mitjans de comunicació, que amb periodicitat fixada vehiculi la informació sobre els treballs en curs, les noves propostes i, en definitiva, el debat a l'entorn de Montjuïc.
- ◆ **Impuls i supervisió de l'execució de les inversions, i coordinació de les actuacions.**
A Montjuïc s'estan fent diverses actuacions, a més a més de les que seran necessàries en el futur i que són les que tindran una més gran envergadura. És imprescindible la coordinació i la bona estructuració d'aquestes intervencions perquè responguin a objectius comuns.

La inversió global a la muntanya de Montjuïc fins el 2003 és de quasi 5.000 milions de pessetes, que es desglossen de la següent manera: 825 milions de pessetes en obres que ja estan iniciades, 2.062 milions de pessetes en obres que s'iniciaran abans d'acabar el 2001, 2.000 milions d'inversió a aplicar en funció dels projectes en estudi.